

להורים, לגנות, לפסיכולוגים חינוכיים מומחים, ולכל השוקלים "הקפצה" של ילד תושב חולון מגן תת-חובה לכתה א': הנכם מתבקשים לקרא בתשומת לב את המאמר שלהן ולפעול עפ"י הנחיותי.

הקדמת הכניסה לכיתה א': שיקולים וקריטריונים להחלטה רבת חשיבות

מאת נילי בלכמן, פסיכולוגית חינוכית מומחית בכירה, שפ"ח חולון

"הקפצת כיתה" או "הדלגה" של ילד צעיר היא צעד מרחיק לכת בעל השלכות ארוכות טווח. לפני עשרות שנים נהגו לאשר כניסת ילידי ינואר-פברואר משכבת תת-חובה לביה"ס, אך בעקבות נסיון שהצטבר, הבינו אנשי המקצוע, שיש להמליץ על הדלגה מסוג זה רק עבור ילדים העומדים בקריטריונים מחמירים. במקרים המעטים בהם נשקלת הדלגה של ילד בן 4 לגן חובה, הקריטריונים מחמירים אף יותר.

הסיכונים שבהדלגה

מורות ותיקות לכיתה א' מדווחות מנסיונן, שתלמידים המתחילים בגיל צעיר את ביה"ס אינם משתלבים היטב ולא אחת נתקלים בבעיות מסיבות שונות. מחקר שנערך בקינגס קולג' שבלונדון ופורסם ב"בריטיש מדיקל ז'ורנל" תומך בהתרשמות המורות. המחקר הקיף 10,000 תלמידים בני 5 – 15, שנבדקו ע"י פסיכיאטרים לאיתור בעיות כמו חרדה, זכאון והפרעת קשב. התברר שבלי קשר לשכבת הגיל, השליש הצעיר ביותר של התלמידים בכיתה היה בסיכון גבוה ב-20% ללקות בבעיה נפשית, לעומת הקבוצה המבוגרת ביותר. (בניתוח התוצאות, ניטרלו החוקרים גורמים כמו מעמד חברתי, מספר האחים והמבנה המשפחתי). החוקרים סברו שהתוצאות נובעות מכך, שאצל התלמידים הצעירים עלולה סביבת הכיתה להפחית את הבטחון העצמי וליצור לחץ נפשי רב, מה שעלול להוביל להתפתחות בעיות נפשיות. זאת מאחר וביה"ס מהווה מסגרת של לחץ וריבוי מתחים. גם הפסיכולוג ההתפתחותי הנודע אלקינד (1987) מזהיר כי חינוך פורמלי טרם זמנו, עלול לגרום לנזקים מידיים המתבטאים בסימפטומים של לחץ כגון – עייפות ואובדן תאבון. אם הלחץ מתמשך, נוטים להופיע גם סימפטומים פסיכוסומטיים כמו כאבי ראש ובטן ונזקים ארוכי טווח – פגיעה במוטיבציה ובהנאה הטבעית של הילד מחווית הלמידה.

יש לקחת בחשבון גם את השלכות ההדלגה בהגיע הילד לגיל ההתבגרות, אז עלול להיווצר פער בין הבוגרים בשנתון לבין הצעירים בשנתון מבחינת ההתפתחות הנפשית; הצעירים עלולים להרגיש שונים וחריגים. התוצאות עלולות לכלול התפתחות דימוי עצמי נמוך, ובהמשך לכך הסתגרות או דחיפה עצמית קדימה בנושא הלימודי תוך התעלמות מהתחום הרגשי.

מחקר שנערך בארץ ע"י חוה מנור ושושנה אלון על הסתגלותם של ילדים הצעירים מבני כיתתם בביה"ס העל יסודי, מצא שילידי ינואר הצעירים דורגו באופן משמעותי כנמוכים מילדי יוני בתכונות – אמביציה, מנהיגות, אחריות ושיתוף פעולה. באופן כללי נמצא, שילידי ינואר נפלו בהסתגלותם הנפשית מבני

כיתתם. כמו כן נמצא שקיים מבנה משפחתי דוחף אצל ילדים המופנים ע"י הוריהם ו/או הגנת שלהם לכניסה מוקדמת לכיתה א'. לדברי החוקרים, הורים אלו דוחפים את ילדיהם להישגים גבוהים, ואם הצעירים אינם עומדים בדרישות ומאכזבים את הציפיות, זוכים הם לתגובות שליליות העלולות לרפות את ידיהם ולגרורם לתסכולים המשמשים אבן נגף בהתפתחותם החברתית והלימודית. נמצא כי רבים מילדים אלו, בשל רמתם השכלית הגבוהה, הגיעו ללא מאמץ יחסי להישגים גבוהים בביה"ס היסודי (בעיקר בכתות הנמוכות) וקבלו עובדה זו כמובנת מאליה. בחינוך העל יסודי, כשנדרשו להתמודד עם אתגרים לימודיים גבוהים יותר ועם חברים לכתה בעלי יכולות דומות לשלהם, הגיבו צעירים רבים בתדהמה או באוזלת יד תוך סיכון אף להגיע לעיתים להתדרדרות ולהפרעות פסיכולוגיות שונות.

כניסה מוקדמת מדי למערכת החינוך שאינה תואמת את צרכי הילד עלולה להשפיע בכיוון של האטה וצמצום בהתפתחות הילד בעיקר כאשר תכנית הלימודים בביה"ס שמה דגש יתר על חינוך פורמלי. כניסה מוקדמת לעולם תחרותי המדגיש הישגים אינטלקטואליים בעיקר, עלולה לפגום בתחומים כמו יצירתיות והתפתחות רגשית.

מכל האמור אפשר להבין, שהקדמת הכניסה לגן חובה או לכתה א' היא לעתים קרובות לקיחת סיכון מיותר לגבי בריאות הנפש של הילד. כך ששנה נוספת בגן לצעירים שבשנתון אינה הפסד זמן כפי שסבורים ההורים.

הדלגה לגן חובה

כל האמור לעיל משמעותי במיוחד כשמדובר בילד השייך לשכבת גילאי 4, המודלג לגן חובה: עבורו ההחלטה על הדלגה היא מרחיקת לכת במיוחד. המשך לימודיו של ילד כזה לא יישקל שוב בסיום גן חובה, והוא יצטרף לחבריו הבוגרים יותר בעליה לביה"ס, כך שמדובר בהחלטה המבוצעת בגיל צעיר מאוד, שהינה בעלת השלכות בנות 13 שנה לפחות. בנוסף, חשוב לדעת, שמבחיני המשכל (על פיהם נבחנת התאמתו האינטלקטואלית של הילד להדלגה) מנבאות הצלחה בביה"ס באופן פחות וודאי בגילאים אלה. ה"תוקף הניבוי" של המבחנים משתפר באופן משמעותי לקראת גיל 6.

מתי בכל זאת מתאים לשקול הדלגה של ילד?

ילדים צעירים שאינם מצטיינים ביכולותיהם האינטלקטואליים יתקשו להסתגל מבחינה נפשית ולמודית לכתה א', בהשוואה לבוגרים בשנתון. הם יתקשו לשבת 4 שעות ברציפות, לקבל מרות של המחנכת, לפתח משמעת עצמית לגבי הכנת שעורי בית ועוד. הדלגת ילד שאינו בעל יכולת שכלית גבוהה, תחייב האצה אינטלקטואלית אצל ילד שאין לו כלים חשיבתיים לענות על האתגר שמציבים לו הוריו וסביבתו.

לעומת זאת, הדלגה מהווה פתרון מתאים במקרים מסויימים לילדים מוכשרים מאוד, שאף אינם מוצאים "שפה משותפת" עם בני גילם עקב יכולת שכלית גבוהה במיוחד.

אי לכך, ילד מתאים להדלגה הוא בראש ובראשונה ילד, שמנת המשכל הכללי שלו היא ברמה של 120 ומעלה, ורצוי אף יותר. יתר על כן, מאחר ומרבית הלמידה בביה"ס של ימינו מתבססת על תקשורת מילולית בע"פ ובכתב, חשוב שמנת המשכל המילולית של הילד תגיע אף היא לרמה של 120 לפחות. לגבי הדלגה לגן חובה מצופה שכישורי הילד יהיו גבוהים אף יותר.

כמו כן, ברור שאין להדליג ילד כשעפ"י מבחני המוכנות נצפה צורך בסיוע לימודי או התפתחותי כלשהו. זהו אבסורד להמליץ על הדלגת ילד שאינו שייך לשנתון, בתנאי שיקבל עזרה.

כמו כן, גם ילד שמפותח מבחינה שכלית, מתאים להדלגה רק אם הוא מפותח גם מהבחינה הרגשית, החברתית והפיזית. יש לזכור שהילד צריך להתמודד לא רק עם משימות למידה אלא גם לעמוד בציפיות הצוות החינוכי וחברת הילדים.

מידע לפסיכולוג השוקל המלצה על הדלגת ילד צעיר

ילד מתאים להדלגה אם עומד בקריטריונים הבאים:

1. הילד בעל יכולת שכלית גבוהה (תואמת לגיל 6+ ולגבי הדלגה לגן חובה לגיל 5+).
2. הילד עם מנת משכל מילולית של 120 ומעלה ולגבי הדלגה לגן חובה אף יותר.
3. הילד הצליח במבחני בשלות (בנוסף למבחן המשכל).
4. הילד מפותח מבחינה רגשית, חברתית ופיזית.
5. הגננת של הילד ממליצה ללא הסתייגות על הדלגה.

סוללת מבחנים מומלצת לאבחון הדלגה לכיתה א'

- * שאלון מפורט של הגננת (רצ"ב שאלון לגננת עבור ילדים המיועדים להדלגה).
- * מבחן משכל (ויפסי או קאופמן).
- * מבחן בשלות (כתיבת שם, מודעות פונולוגית, זיהוי אותיות ושיום אותיות וספרות, הכרת ימות השבוע מושגי יסוד בחשבון וכו') (מבחן מתאים מופיע ב"האיתורן" של שפ"ח באר-שבע).
- * מבחנים השלכתיים - ציור איש/משפחה/ציור חופשי/ CAT /בר-אילן, השלמת משפטים לגיל הרך. אפשר לבחור חלק מהמבחנים ההשלכתיים, אפשר גם להעביר חלק מ-CAT או בר-אילן.

ר' נספח—שאלון גננת עבור מועמדים להדלגה

שאלון לגננת על תלמיד המועמד להדלגה לכיתה א'

הנך מתבקשת למלא שאלון זה אודות התלמיד על מנת שנוכל לשקול התאמתו להקדמת הכניסה לכיתה א'.
אודה לך אם תעריכי את הילד בדרוגים הרשומים מטה ע"י הקפת התשובה המתאימה.

1. שם התלמיד _____
2. תאריך לידה _____
3. ת.ז. _____
4. שם הגננת _____
5. שם הגן _____
6. טל' בגן _____
7. טל' בבית הגננת _____

1. הישגיו של הילד בהשוואה להישגי ילדי החובה של הגן:

חלשים למטה מבינוניים בינוניים טובים טובים מאד מצוינים

הערות:

2. אפיונים כלליים בתחום הקוגניטיבי: ערנות, סקרנות ללמידה, זכירת הנלמד, פתרון בעיות

תמיד/כמעט תמיד לעיתים קרובות לעיתים רחוקות אף פעם לא/כמעט אף פעם לא

הערות:

3. היכולת להתמיד בביצוע מטלה עד סיומה:

תמיד/כמעט תמיד לעיתים קרובות לעיתים רחוקות אף פעם/כמעט אף פעם

הערות:

4. מידת השתתפות במפגש:

רבה מעל לבינונית בינונית למטה מבינונית נמוכה

הערות:

5. רמת ההבעה בע"פ:

רבה מעל לבינונית בינונית למטה מבינונית נמוכה

הערות:

6. רמת המוטיבציה:

גבוהה מעל לבינונית בינונית למטה מבינונית נמוכה

הערות:

7. היחסים עם צוות הגן: יוזמה, היענות לקשר עם מבוגרים, קבלת סמכות

תמיד/כמעט תמיד לעיתים קרובות לעיתים רחוקות אף פעם לא/כמעט אף פעם לא

הערות:

8. היחסים עם ילדי הגן: (נא לציין מהי קבוצת השייכות – הבוגרים או הצעירים)

מתבודד	נדחה	מקיים יחסים חברתיים קלושים	מקיים יחסים חברתיים תקינים	מקובל	מנהיג חיובי
--------	------	-------------------------------	-------------------------------	-------	-------------

הערות:

9. תגובות לכישלון או לתסכול על שינויים בסביבה. באיזו מידה התגובות מתאימות ומסתגלות:

תמיד/ כמעט תמיד	לעיתים קרובות	לעיתים רחוקות	אף פעם לא/ כמעט אף פעם לא
-----------------	---------------	---------------	---------------------------

הערות:

10. האם מצב הרוח יציב ונוח:

תמיד/ כמעט תמיד	לעיתים קרובות	לעיתים רחוקות	אף פעם/ כמעט אף פעם לא
-----------------	---------------	---------------	------------------------

הערות:

11. מוטוריקה עדינה: יוצר בצורה תואמת לגיל ואף למעלה מגילו.

תמיד/ כמעט תמיד	לעיתים קרובות	לעיתים רחוקות	אף פעם לא/ כמעט אף פעם לא
-----------------	---------------	---------------	---------------------------

הערות:

12. באיזו מידה לדעתך קיים לחץ להישגיות בסביבתו של הילד?

במידה רבה מאוד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה
----------------	-----------	---------------	-------------

הערות:

13. באיזו מידה לדעתך מומלץ להקדים הכניסה לכיתה א' (אם יש לך הסתייגות כלשהי נא לפרט)

במידה רבה מאוד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה
----------------	-----------	---------------	-------------

הערות:

תודה על שיתוף הפעולה שלך

שם הפסיכולוג